

«Οι ευεργετικές συνέπειες της ανάγνωσης στην παιδική και εφηβική ηλικία για τη διαμόρφωση της προσωπικότητας»

της Αμαλίας Κ. Ηλιάδη, φιλολόγου-ιστορικού, Δ/ντριας 5ου Γενικού Λυκείου Τρικάλων

Το διάβασμα είναι μια πολύπλοκη διαδικασία, στην οποία συμμετέχουν όλες οι περιοχές του εγκεφάλου (ινιακός, βρεγματικός, μετωπιαίος λοβός). Είναι μια δραστηριότητα κατά την οποία χρησιμοποιούμε και τα δύο ημισφαίρια του εγκεφάλου και, για το λόγο αυτό, ενεργοποιείται και το μεσολόβιο, δηλαδή ο ιστός που συνδέει τα δύο ημισφαίρια, επομένως συμβάλλει και στην καλύτερη ανταλλαγή πληροφοριών μεταξύ τους. Έτσι ένα βιβλίο ακονίζει και κρατά σε φόρμα το μυαλό μας, ενισχύοντας τη μνήμη και προφυλάσσουντάς μας από άνοια. Και επειδή το διάβασμα ενεργοποιεί το μετωπιαίο λοβό, από τον οποίο εξαρτώνται -έστω και έμμεσα- οι αυτόματες λειτουργίες του οργανισμού όπως η αναπνοή ή η καρδιακή λειτουργία, μπορεί να είναι ευεργετικό ακόμη και για το αναπνευστικό σύστημα ή την καρδιά μας!

Ένα εξαιρετικό βιβλίο που μελετά, αναλύει και αποκωδικοποιεί την τέχνη της ανάγνωσης είναι το «Ο Προυστ και το καλαμάρι. Πώς ο εγκέφαλος έμαθε να διαβάζει», της Μαριάν Γουλφ, νευροεπιστήμονα του πανεπιστημίου Ταφτς της Μασαχουσέτης. Σύμφωνα με τη συγγραφέα, τα εγκεφαλικά κύτταρα εξασκούνται μέσω της ανάγνωσης βιβλίων και της μετέπειτα επεξεργασίας του περιεχομένου, κάτι που θα αρχίσει να χάνεται εξαιτίας της υπερβολικής χρήσης υπολογιστών.

Όταν ένα παιδί μαθαίνει ανάγνωση, ο εγκέφαλός του αναδιαρθρώνεται και δημιουργεί συγκεκριμένες νευρωνικές συνδέσεις προκειμένου να μπορεί να κατανοεί γραπτά σύμβολα. Διαβάζοντας κανείς ένα κείμενο έχει την εντύπωση πως βλέπει ένα πρόσωπο να διαγράφεται κάπου πίσω από τη σελίδα. Αντίθετα, η δυνατότητα εμπλουτισμού ενός ηλεκτρονικού κειμένου με υπερκείμενο, βίντεο, ήχους και εικόνες, στην πραγματικότητα εμποδίζει ένα αναγνώστη να δημιουργήσει ένα φανταστικό σύμπαν από τις δικές του νοητικές εικόνες.

Με το λογοτεχνικό βιβλίο το παιδί εξασφαλίζει εμπειρίες και ευκαιρίες ισάξιες με τις πραγματικές, "ταξιδεύει" σε πραγματικό και φανταστικό χωροχρόνο, γνωρίζει στάσεις και αντιλήψεις ανθρώπων διαφορετικές από εκείνες που το ίδιο έχει υιοθετήσει. Βάζει στη θέση των ηρώων τον εαυτό του και με τον τρόπο αυτό αυτοπροσδιορίζεται. Μια λυτρωτική ταύτιση με τον ήρωα μπορεί να χρησιμεύσει στο παιδί ως δικλείδα ασφαλείας, σαν «καθρέφτης» για να δει και να συνειδητοποιήσει τις συγκρούσεις και τους φόβους του με ασφαλέστερο τρόπο. Το παιδικό λογοτεχνικό βιβλίο συμβάλλει στην ανάπτυξη της φαντασίας, της έκφρασης και της δημιουργικότητας. Κυρίως όμως προσφέρει στο παιδί αισθητική απόλαυση, κριτήριο δηλαδή αποτίμησης του ωραίου και του αληθινού στη ζωή.

Δεν χρειάζεται να περιμένουμε ώστε το παιδί να μάθει να διαβάζει για να το μυήσουμε στον κόσμο του βιβλίου. Από τη νηπιακή ηλικία ήδη επιστημονικές έρευνες έχουν αποδείξει ότι όταν ο γονιός διαβάζει ένα εικονογραφημένο βιβλίο έχοντας αγκαλιά το παιδί του, συμβάλλει στη μεταγενέστερη γλωσσική, νοητική και συναισθηματική ανάπτυξη του. Για τα παιδιά προσχολικής ηλικίας χρήσιμο είναι τα βιβλία να είναι εικονογραφημένα. Όσο μικρότερης ηλικίας είναι το παιδί, τόσο πιο απλές και ξεκάθαρες πρέπει να είναι οι εικόνες, με έντονα και φωτεινά χρώματα. Ένα χαρακτηριστικό γνώρισμα της προσχολικής ηλικίας, είναι το ενδιαφέρον του παιδιού για τον εαυτό του, το σπίτι του, την οικογένειά και τους φίλους του. Άρα στο περιεχόμενο του βιβλίου καλό είναι να κυριαρχούν οικείες σε αυτό καταστάσεις, όπως και ιστορίες με ζώα ή περιπέτειες ανθρωπόμορφων πραγμάτων και όντων.

Για τα παιδιά σχολικής ηλικίας, τα βιβλία, οφείλουν να έχουν λέξεις που θα ξεχωρίζουν και θα προξενούν το ενδιαφέρον π.χ με ομοιοκαταληξία,

ονοματοποιημένες ή αστείες λέξεις. Επίσης να προτιμώνται βιβλία που παρουσιάζουν φανταστικούς χαρακτήρες και καταστάσεις γιατί σε αυτή την ηλικία τα παιδιά αρέσκονται να υποδύονται ρόλους.

Από την ηλικία των 12 ετών και άνω το φανταστικό στοιχείο μπορεί να μετριάζεται στα βιβλία, ο τόπος και ο χρόνος της ιστορίας μπορεί να είναι καθορισμένος και κύριος στόχος είναι η χωρίς προκαταλήψεις γνωριμία του παιδιού με το περιβάλλον (μόλυνση, πόλεμος) και τις σχέσεις των ανθρώπων (σχέσεις των δύο φύλων, κοινωνική αδικία, διαπολιτισμικότητα κ.α.). Σε αυτή την ηλικία απευθύνονται τα διηγήματα-μυθιστορήματα και τα ιστορικά παιδικά βιβλία.

Στον πολιτισμό της εικόνας, πολλά είναι τα εναγώνια ερωτήματα που ζητούν απαντήσεις. Τα όρια ανάμεσα στο καλό και το κακό, το δίκαιο και το άδικο, το όμορφο και το άσχημο έχουν αλλάξει ή δεν είναι πια τόσο ευδιάκριτα όσο κάποιες άλλες εποχές. Το καλό λογοτεχνικό βιβλίο ως μέσο διεύρυνσης των πνευματικών οριζόντων, δημιουργίας υγιών προτύπων μίμησης και ταύτισης από το παιδί, ως φορέας γνώσεων και κοινωνικοποίησης, μα πρωτίστως ως δάσκαλος αισθητικής καλλιέργειας του παιδιού, δημιουργίας δηλαδή κριτηρίων αποτίμησης του ωραίου και του αγαθού μέσα στη ζωή, αποτελεί *sine qua non* στοιχείο μιας εκπαιδευτικής διαδικασίας, ιδιαίτερα στην αντιπνευματική εποχή που ζούμε.